

EESTI OMARIIKLUSE TAASTAMINE ja KOHALIKU OMAVALITSUSE KOHT SELLES

Eesti riikliku iseseisvuse taastamine algas siis, kui NLKP KK peasekretär Mihhail Gorbatšov oli välja kuulutanud avalikustamise (*Glasnost*) ja uuenduspoliitika (*Perestroika*), mis võimaldasid avalikult välja öelda ja tegutseda tsentraalse käsumajandusliku ühiskonna vastu, et minna üle demokraatlikule turumajanduslikule ühiskonnale. Riikide iseseisvuse saavutamine on protsess, sageli pikk ja verine. Eestis saavutati iseseisvuse taastamine 1992. aasta augusti lõpuks suhteliselt kiirelt ning väga tähtis – veretult. 27. jaanuaril 1998. aastal Riigikogus vastu võetud „Pühade ja tähtpäevade seaduse“ parandusega sätestati 20. august taasiseseisvumispäev riigipühaks ja töövabaks päevaks ning sama aasta 20. augustil tähistati seda esimest korda riiklikult.

Iseseisvuse taastamise eelse protsessi käigust tuleb olulisemate sündmustena märkida 1987. aastast fosforiidikaevanduste rajamise vastu puhkenud massilist protestiliikumist (nn fosforiidisõda), 23. augustil Tallinnas Hirvepargis toimunud miitingut Molotov-Ribbentropi Pakti (MRP) avalikustamiseks ning kogu Eesti ühiskonda aastateks iseseisvusvõitluse mobiliseerinud 26. septembril Tartu ajalehes „Edasi“ (nüüd „Postimees“) ilmunud nelja mehe (Edgar Savisaar, Mikk Titma, Siim Kallas ja Tiit Made) ettepanek kogu Eesti üleviimisest isemajandamisele (IME – Isemajandav Eesti). Majanduspoliitika seisukohalt oli see artikkel suurima tähtsusega, mille järel moodustati sadu teadlasi kaasates kaks uurimisgruppi. Üks Eesti Teaduste Akadeemia Majanduse Instituudi juures (direktor Rein Otsasoni juhtimisel) ja teine konsultatsioonifirma „Mainor“ juures teadusdirektor Edgar Savisaare juhtimisel. Töötati välja regionaalse isemajandamise radikaalsed ettepanekud (kuni oma raha kasutuselevõtmiseni), mis pälvisid väga suurt tähelepanu ka teistes liiduvabariikides.

Eriti 1988. aasta sündmused olid aluseks, et hiljem on Eesti iseseisvuse taastamist hakatud nimetama “Laulvaks revolutsiooniks”, mis toimus ilma verevalamiseta erinevalt nt sündmustest Lätis, Leedus, Gruusias, Kasahstanis. Just sel aastal muutus tavaliseks esitada massiüritustel isamaalisi laule, sh ka Eesti hümmi, mille avaliku esitamise eest oleks veel mõned aastad varem karistatud (kuni vanglasse paigutamiseni). 1988. aasta 1. ja 2. aprillil toimus Loomeliitude ühispleenum, kus nõuti Eesti NSV üleviimist isemajandamisele (IME), oma kodakondsuse sisseseadmist, Eesti NSV suveräänsust. 13. aprillil 1988 algatati Eesti Televisiooni saates „Mõtleme veel“ E. Savisaare ettepanekul demokraatlik liikumine Rahvarinne, mille asutamise kongress toimus 1. ja 2. oktoobril Tallinna Linnahallis. 20. augustil 1988 asutati Eesti Rahvusliku Sõltumatuse Partei (ERSP) mis oli esimene mittekomunistlik partei Nõukogude Liidus.

Eesti Vabariigi 69. sünnipäeval 24. veebruaril 1989. aastal heisati Toompeal Pika Hermanni torni poole sajandi järel taas sinimustvalge rahvuslipp. Samal päeval algatasid Eesti Muinsuskaitse Selts, ERSP ja Eesti Kristlik Liit Eesti Vabariigi õigusjärgste kodanike üldise registreerimise ja vabad valimised Eesti kodanike esinduskogusse – Eesti Kongressi. 23. augustil 1989. aastal toimus MRP 50. aastapäeva märkimiseks kolme Balti vabariigi elanike ühine rahumeelne meelevaldus, mis sai rahvusvaheliselt tuntuks kui Balti kett. Selle eesmärgiks oli näidata maailmale Baltimaade vabadustahet ja juhtida tähelepanu 1939. aastal Nõukogude Liidu ja Saksamaa vahel sõlmitud MRP

paktile, mille salaprotokollid tõid kaasa Balti riikide okupeerimise ja annekteerimise NSV Liidu poolt.

11. ja 12. märtsil 1990. aastal toimunud Eesti Kongressi esimene istungjärk Estonia kontserdisaalis otsustas taastada Eesti Vabariigi õigusliku järjepidevuse alusel.

Järgnevalt iseloomustame lähemalt kohaliku omavalitsuse kohta Eesti riigi iseseisvuse taastamisel, mida on kahetsusväärset vähe uuritud ja vastavalt ka hinnatud. Kindlasti on teisi avaliku halduse institutsioone, poliitilisi ühendusi jms, kelle kohta väidetakse analoogiliselt. Aga seondult kohaliku omavalitsusega on see lõhe üks suurimaid, kui mitte suurim. Eriti kui võrrelda esimese iseseisvusajaga. Siis tunnustati ja tunnustati kohalikkude omavalitsust omariikluse saavutamise üliolulise tegurina. Kinnituseks olgu toodud vaid üks fakt. 1938. aastal kirjutas Tallinna kauaaegne (1919–1934) linnapea ja Eesti Linnade Liidu juhatuse esimees (1920–40) Anton Uesson, et „*kaugele ettenägeliku poliitikuna tundis Konstantin Päts ära ... et tugevad omavalitsused on riigi rajamisel esimeseks tähtsamaks eeltingimuseks. Ja nagu hiljem selgus, olid Eesti riigi loomise esimestel päevadel rahva jõudude organiseerimisel just omavalitsused määrava tähtsusega teguriks ...*“¹

Võrdluseks toome, mida on peetud vajalikuks kohaliku omavalitsuse kohta riigi iseseisvuse taastamise perioodist meie ajaloo kahtlemata peateoses kirjutada. Eesti ajaloo VI osas on lühike lõik²: „1989. aastal algas ka nõukoguliku haldusjaotuse kaasajastamine. Augustis võttis Eesti NSV Ülemnõukogu vastu otsuse haldusreformi läbiviimise kohta. Põhimõtteliselt otsustati Eestis üle minna kahetasandilisele haldussüsteemile, mis teostus lõplikult järgmisel aastal.“³ 9. augustil (tegelikult 8. augustil 1989 – S.M.) 1989 vastu võetud uus kohalike nõukogude valimise seadus oli sammuks edasi demokraatlike valimiste kehtestamisel. Valimised ise toimusid 1989. aasta detsembris. Tegemist oli põhimõtteliselt vabade valimistega, kuigi mitte lõpuni demokraatlikega, sest kodanikkond polnud veel määratletud ning valimistel võisid osaleda ka okupatsiooniar mee esindajad.“

10. novembril 1989. aastal võeti vastu Kohaliku omavalitsuse aluste seadus, mis oli esimene IME põhimõtetest tulenenud seadus. Sama aasta 17. novembril võeti vastu

¹ Adolf Damaschke. Kogukondliku omavalitsuse ülesanded (originaali pealkiri „Aufgaben der Gemeindepolitik“). Tartu: Kirjastus OÜ Loodus, 1938, 383 lk. Raamatu tõlkis sajandi algul saksa keelest eesti keelde K. Päts ja see ilmus juba 1908. aastal. 1938. aastal ilmus selle raamatu teine trükk, mille Eessõna kirjutas Anton Uesson.

² Eesti ajalugu VI osa. Tartu: 2005, lk 382-383

³ Arusaamatu on lause: „Põhimõtteliselt otsustati Eestis üle minna kahetasandilisele haldussüsteemile, mis teostus lõplikult järgmisel aastal“ 8. augusti 1989. a otsusega seati haldusreformi alustamise tähtajaks 1. jaanuar 1990. Otsusega kehtestati, et haldusreformiga luuakse kaheastmeline haldusstruktuur. Esmase haldustasandi pidid moodustama omavalitsuslikud vallad, alevid ja linnad, teise tasandi, mis pidi üheaegselt olema nii omavalitsuslikuks kui ka riikliku juhtimise regionaalseks tasandiks, maakonnad ja vabariiklikud linnad, kusjuures viimased pidid täitma samaaegselt ka esmatasandi kohaliku omavalitsuse funktsioone. Aga selle struktuuri väljaarendamisega üksnes alustati 1990. aastal. Küll aga nimetati 1. jaanuarist 1990 rajoonid (15 rajooni) maakondadeks, kuid need olid siis kuni 1993. aastani teise tasandi kohaliku omavalitsuse üksused.

Ettevõtteseadus ja 6. detsembril Eesti NSV taluseadus. Meie rahvusvahelise positsiooni ilmestamiseks märgime, et see oli esimene kohaliku omavalitsuse seadus kõigis nn siirderiikides. Lätis võeti vastav seadus vastu 1990. aasta jaanuaris, Leedus kuu hiljem – veebruaris, jne.

Paradoksaalsel kombel püüdis nõukogude impeerium (kuuendik planeedist nagu tavatseti sageli rõhutada) ennast päästa regionaalse isemajandamise⁴ ja peagi ka kohalike rahvasaadikute nõukogude asemel kohaliku omavalitsuse⁵ arendamise sildi all, aga tema loodenurgas (Eesti) hakkas sellest murenema tükike, mida oluliselt mõjutas just kohaliku omavalitsuse kui kohaliku demokraatia tagamise vormi arendamine (taastamine).

8. augustil 1989. aastal võeti vastu Kohalike nõukogude valimise seadus. Võrreldes eelneva poole sajandi jooksul korraldatud hääletamistega oli see seadus radikaalne muudatus valimiskorralduses (sh mitmemandaadilised ringkonnad, kehtestati piirangud nii aktiivset kui ka passiivset valimisõigust omavate isikute elamise aja kohta jne). Tõsi küll, Interrinde jt taoliste poliitiliste jõudude surve loobuti Ülemnõukogu 5. oktoobri 1989 otsuses “Eesti NSV kohalike rahvasaadikute nõukogude valimise seaduse mõningate sätete rakendamise kohta” mõningatest piirangutest (nt paiksustsensusest) eesseisnud (10. detsembril 1989) kohalike rahvasaadikute nõukogude valimistel, kuid see asjaolu ei tohiks vähendada 8. augusti valimise seaduse läbimurdelist tähendust demokraatlikele valimistele üleminekuks Eestis. Seaduse vastuvõtmise eelselt ja järgselt toimunud poliitiline võitlus (meedias, tänavavõi saalikoosolekutel) kergendas oluliselt Ülemnõukogu valimise seaduse vastu võtmist 17. novembril 1989. aastal. Artikli autor väidab, et 1989. aasta teise poolaasta poliitilise võitluse raskuspunkt omariikluse taastamiseks seondus kohaliku omavalitsusega, eelkõige detsembris toimunud kohalike valimistega.

Kahjuks püütakse aeg-ajalt Kohalike nõukogude valimise seadust ja selle alusel 10. detsembril 1989. aastal toimunud valimisi alahinnata meie riikliku iseseisvuse taastamise protsessi. Tunnustavalt ütles 2009. aasta 29. novembril tolelaegne Vabariigi Valimiskomisjoni esimees Heiki Sibul konverentsil „Valimised ja valitsemine infoühiskonnas”: „Sellel aastal tähistame üht olulist tähtpäeva – demokraatlike valimisi on Eestis järjepidevalt korraldatud juba 20 aastat. ... 10. detsembril 1989. aastal toimunud valimistel seati Tallinnas 80 kohale üles 350 kandidaati ning valimistest võttis osa üle 10 partei ja valimisliidu. Seega võib neid valimisi pidada vabadeks. Tõsi, neist võtsid

⁴ 1986. aastal moodustati Eesti Teaduste Akadeemia Majanduse Instituudi juurde töörühm regionaalse isemajandamise (*региональный хозрасчёт*) uurimiseks, mis sai NSVL juhtivaks teaduskollektiiviks selles valdkonnas. Toimus mitmeid sotsialismimaade (osalesid veel Bulgaaria, Poola, Saksa DV, Tšehhoslovakkia, Ungari) konverentse (Karlovy Varis, Potsdamis jm).

⁵ Pea 70 aastat propageeritud loosung „kogu võim (rahvasaadikute) nõukogudele!“ oli ennast lõplikult kompromiteerinud, sest võimutäius koondus üha enam ja enam kommunistliku partei struktuuride kätte. 1989. aastal moodustati Moskvast NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi juures töögrupp (igast liiduvabariigist üks esindaja) NSVL kohaliku omavalitsuse seaduse (*Закон о местном самоуправлении*) väljatöötamiseks.

osa Nõukogude sõjaväelased, kellele oli reserveeritud üks mandaat igas valimisringkonnas, kus paiknes väeosa.“

Viidatud ajalooaramus ei ole sõnagi 2. veebruaril 1990 Tallinna Linnahallis toimunud kõigi tolaeagsete rahvasaadikute täiskogust. Kokku osales seal 3 090 kõigi tasandi rahvasaadikut, kellest lõviosa moodustasid 10. detsembril 1989. aastal valitud kohalike rahvasaadikute nõukogude liikmed. Nende ja lisaks veel NSVL Rahvasaadikute Kongressi (umbes 30-35 inimest) ja ENSV Ülemnõukogu liikmete (ca 250 inimest) poolt kiideti heaks Deklaratsioon Eesti riiklikust iseseisvusest. Vastu oli 101 peamiselt Narva, Kohtla-Järve ja Sillamäe linnavolikogu liikme ja erapooletuid 16. Deklaratsioon kuulutas muuhulgas: „*Iseseisva Eesti Vabariigi taastamise eesmärgil ja lähtudes Tartu rahulepingu kehtivusest alustab Eesti oma esindajate kaudu konstruktiivseid läbirääkimisi kõigi osapooltega, kellest oleneb iseseisva Eesti Vabariigi taastamine de facto.*“ Rahvusvaheliselt pälvis see sündmus väga suurt tähelepanu, sest see väljendas rahva poolt valitud esindajate seisukohta.

Kusjuures Eesti üks selgeid eripärasid saatusekaaslaste riikide hulgas iseseisva demokraatliku ja turumajandusliku riigi loomisel 1990. aastate algul seisneb just kohaliku omavalitsuse erilises rollis. See tulenes kindlasti ka kohaliku omavalitsuse ajaloolisest tähtsusest meil. Professor Wolfgang Drechsleri hinnangul on „*Eesti riik ajalooliselt välja kasvanud kohalikest omavalitsustest ja eestlased on elanud kogukondlikus iseorganiseerimises kui ühiselu struktuuris sajandeid kauem peaaegu kõigist Euroopa rahvastest.*“⁶ Täendusrikas on võrdlus Läti Vabariigiga, kus 1940. aasta eelses Põhiseaduses kohaliku omavalitsuse märksõna üldse puudus.

Hoolimata kohaliku omavalitsuse pikast ajaloost tuli meil arvestada poole sajandi jooksul toimunud katkestusega kohaliku elu korraldamisel. Selle probleemi lahendamiseks töötati meil välja spetsiaalne taktika kohaliku omavalitsuse taastamiseks.

Otsustati, et haldusterritoriaalsetele üksustele tuleb ükshaaval omistada omavalitsuslik staatus ja alles siis, kui nad on võimelised kohalikke sotsiaalmajanduslikke ülesandeid täitma. Eriti külanõukogudes, aga ka alevites ja väiksemates linnades täitsid neid ülesandeid sageli põllumajanduslikud majandid (kolhoosid, sovhoosid) või ka mõned tööstus- ja ehitusettevõtted. Moodustati üleriigiline haldusreformi ekspertkomisjon (esimees käesoleva artikli autor), kuhu kuulus veerandsada teadlast või praktikut-eksperti. Omavalitsusliku staatuse saamiseks tuli haldusüksusel töötada välja oma põhimäärus ning sotsiaalmajandusliku arengu kava, mille kvaliteeti hindas nimetatud ekspertkomisjon. Viimase arvamusele tuginedes kinnitas Ülemnõukogu Presiidium haldusüksusele omavalitsusliku staatuse.

1990. aastate algul toimunud kohaliku omavalitsuse taastamise arvustajad on kritiseerinud, et valdu moodustades jäeti alles külanõukogude piirid. Aga piiride muutmist püüti vältida teadlikult. Oluline eesmärk oli taastada kohalik omavalitsus sisuliselt ja vastavad territoriaalüksused, kellest saaksid siis võrdväärsed partnerid piiriküsimuste diskussioonides.

⁶ Peter Schöber. Kohalik omavalitsus. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2003, lk 5.

Tol ajal valitud haldusreformi taktika otstarbekust, mis seisnes individuaalses lähenemises igale territoriaalüksusele, kinnitas muuhulgas asjaolu, et omavalitsuslikku staatust ei omistatud vene sõjaväebaasile Paldiskile. Oma põhimääruse ja arengukava töötasid Paldiski esindajad välja ja esitasid haldusreformi ekspertkomisjonile, kes lükkas need dokumendid tagasi. Muuhulgas lähtuti sellest, et linnas puudus kodanike register. Paldiski oli vahelahendusena aastatel 1993–96 Keila linnaosa. Ka seda sammu võiks käsitleda kohaliku omavalitsuse tagasihoidliku panusena juriidiliselt küll juba taastatud Eesti Vabariigi omariikluse kindlustamiseks.

Märkima peab ka üksikute kohaliku omavalitsuse üksuste (eelkõige pealinna) panust Eesti omariikluse taastamiseks. Mõned näited Tallinna Linnavolikogu jõulisest poliitilisest tegevusest Moskva keskvalitsuse vastu 1990. aastal.

14. mail 1990. aastal otsustas Tallinna Linnavolikogu hakata piirama N. Liidu sõjaväelaste ja nende perekonnaliikmete Tallinnasse sissekirjutamist. Linnavolikogu otsuse kohaselt võis neid sisse kirjutada neile seoses sõjaväeteenistusega antud elamispiinnale ajutiselt teenistuse kestvuse ajaks, kuid mitte kauemaks, kui viieks aastaks.

16. augustil 1990. aastal, seega aasta enne Moskvast toimunud putši, alles mille järel sai teatavasti võimalikuks taastada Eesti Vabariigi riiklik iseseisvus nii *de jure* kui *de facto*, otsustas Tallinna Linnavolikogu piirata eluruumi saamist Tallinnas, kuhu aastakümnete jooksul olid igal aastal saabunud tuhanded peamiselt vene keelt kõnelenud töölised. Sellest Tallinna Linnavolikogu otsusest kujunes impeeriumit toetanud poliitiliste jõudude (Interrinde) poolt üks enim kritiseeritud linnavolikogu otsuseid (kuni protestimiseni siinses Ülemnõukogus ja kaebamiseni Moskvast NSVL Rahvasaadikute Kongressis).

Kolmanda jõulise näitena peab tooma linnavolikogu otsuse 8. novembrist 1990, millega peatati N. Liidu relvajõudude Tallinnas viibimisega seotud jooksvate küsimuste lahendamine kuni Tallinna linnavõimude tunnustamiseni Tallinna Garnisoni poolt, sest 7. novembril oli Tallinna Garnison korraldanud linnavalitsuse poolt sanktsioneerimata sõjaväeparaadi Vabaduse väljakul. Kolmveerand aastat enne Eesti Vabariigi iseseisvuse taastamist astusid Tallinna Linnavolikogu ja Tallinna Linnavalitsus seega vastu maailma ühele võimsamale sõjalisele jõule – Nõukogude Armeele! Ja viimased aktsepteerisid seda otsust.

25. septembril 1989. aastal olid Ülemnõukogu Presiidiumi poolt moodustatud Eestis 1940. aasta sündmuste ajaloolis-õigusliku hinnangu väljatöötamise komisjoni liikmed allkirjastanud oma otsuse (allkirjadega teksti vt ajaleht “Noorte Hää!”, 6. oktoober 1989). Otsus võeti Ülemnõukogu poolt vastu 1989. aasta 12. novembril (ÜN ja VT 1989, 34, 519) ja sellega tunnistati “*Riigivolikogu 1940. aasta 22. juuli otsus “Deklaratsioon Eesti astumise puhul Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liitu” õigustühiseks, kuna see ei olnud Eesti rahva vaba tahteavaldus*”. Samas taotleti Eesti taastamist rahvusvahelise õiguse subjektina. Seonduvalt kohaliku omavalitsusega peab märkima, et sellele otsusele tuginedes võttis valitsus vastu esimese õigusakti, millega 1. märtsil 1990 tunnustati kehtetuks 1940. aasta 17. augustil J. Varesse valitsuse poolt Eesti Linnade Liidu ja Eesti Maaomavalitsuste Liidu likvideerimise määrus. Sellega anti legaalne võimalus kohaliku omavalitsuse üleriigiliste liitude taastamiseks. Neil liitudele oli

omakorda oluline roll meie kohaliku omavalitsuse taastamisel ning rahvusvaheliste sidemete arendamisel, mis aitas kaasa meie omariikluse taastamisele.

Kokkuvõtlikult võib kohaliku omavalitsuse panust meie riigi taastamisse käsitleda järgmistes valdkondades:

- 1) esimesed siseriiklikud õigusaktid, kusjuures Eesti oli selles valdkonnas esimene siirderiik;
- 2) demokraatlike valimiste seadustamine ja poole sajandi järel esimeste (peaaegu) vabade valimiste korraldamine;
- 3) omavalitsusliku staatuse omistamine, mis tagas kogu Eesti territooriumil oskused ja võimalused kohaliku elu korraldamiseks;
- 4) esimesed 1940. aasta suvel likvideeritud institutsioonide taastamine;
- 5) konkreetse valla või linna panus iseseisvuse taastamisse.

3. septembril 2020. aastal moodustas Jüri Ratase Valitsus Eesti Vabariigi taastamise 30. aastapäeva tähistamiseks valitsuskomisjoni. Komisjoni juhib peaminister ning selle liikmed on haridus- ja teadusminister, kultuuriminister, rahandusminister, siseminister, välisminister ja riigisekretär. Komisjoni ülesandeks seati tagada iseseisvuse taastamise 30. aastapäeva väärikas ja meeldejääv tähistamine. Komisjon peab oma ülesandeid täites muu hulgas tegema koostööd asjassepuutuvate sihtrühmadega ning vastava ala asjatundjatega. Selleks loodi Riigikantselei juurde töörühm, kuhu kuuluvad eri ametkondade, kodanikuühenduste, mäluasutuste jm esindajad.

Autor loodab, et Eesti Vabariigi taastamise 30. aastapäev leiab väärikat märkamist ja märkimist meie kõigis valdades ja linnades.

Tallinnas, jaanuar – märts 2021

Sulev Mäeltsemees
Tallinna Tehnikaülikool

PS:

Peatoimetajana (M. R.) lisaksin paar täiendust seoses sündmustega 30 aastat tagasi, kuna Kieli Rakendusülikooli soovil korraldasin-leppisin kokku kevadel-suvel 1991 saksa üliõpilaste majanduspraktikat Eesti ettevõtetes-organisatsioonides:

- Eesti vabariigi iseseisvus taastati 20. augustil 1991. aastal. Oluliseks mõjuriks oli 18. augustil Moskvas alanud riigipöörde katse, millega püüti võimult kõrvaldada Krimmi „puhkusele“ saadetud Mihhail Gorbatšov. Tallinnasse saadeti lisaks siinviibinud Nõukogude Armeesõjaväeosadele Pihkvast veel soomustransportööre. Pealinnas valmistuti olulisemat hoonete (Parlament, Valitsus, Raadiomaja, Teletorn, Telemaja jmt) kaitsmiseks ning tuhanded inimesed piirasid need hooned ümber. Õnneks ei hakanud Tallinna tolleaegne Nõukogude Armeesõjaväe juht admiral Belov (oli ka 1989. aasta detsembris valitud Tallinna Linnavolikogu liikmeks) siiasaabunud väeosasid toetama ja väga olulise tegurina – Moskvas astus putšistide vastu välja Vene Föderatsiooni president Boriss Jeltsin. 21. augustil hakkasid siiasaabunud Nõukogude Armeesõjamasinad liikuma tagasi Pihkvasse. Riigipöörde katse teatavasti ebaõnnestus ning M. Gorbatšov saabus tagasi Moskvasse. Meie riikliku iseseisvuse taastamisel oli oluline koht B. Jeltsini tegevusel ning meie kohalike inimeste (valdade ja linnade elanike) vaprusel, mis kulmineerus 20. augusti õhtul tolleaegses parlamendis (Ülemnõukogus) vastu võetud riikliku iseseisvuse taastamise otsusega.

- Tootmiskoondise Liviko endine finantsdirektor Tiit Õim⁷ meenutas oma Taasiseseisvuspäeva õnnitluses peatoimetajale Kieli Rakendusülikooli saksa üliõpilaste majanduspraktikat Eesti ettevõtetes 30 aastat tagasi (e-mail: 20.08.2021). Praktikal oli kümme üliõpilast, neist üks naisüliõpilane tootmiskoondises Liviko. Tiit külastas koos külalisega nn putši ajal 20. augustil 1991 Liviko filiaali, Rakvere Piiritustehast. Samal ajal liikus mööda teist teed, Tartu maanteed pidi Pihkvast dessant-kolonn Tallinna linna.

Eelmisel päeval külastas Liviko delegatsioon Toompeal Eesti Vabariigi Valitsust, andes edasi nende töökollektiivi nõukogu toetuskirja, ka külaline oli kaasas (siis oli tee Toompeale juba suurte kivimürakatega kindlustatud). Üliõpilane oli väga põnevil, sest saksa üliõpilased olid ootamatult ju tähtsate sündmuste keskele sattunud.

Rakveres oli rahulik olukord ilma eriliste uudisteta. Tagasiteel Tallinnasse, kuulates uudiseid raadiost, rääkis Tiit ka saksa üliõpilasele toimuvatest sündmustest, sh Moskvast, mis olid algul eriti ärevust tekitavad. Kuid Rakverest Tallinnasse saabudes selgus, et üliõpilaste vanemad olid asjad juba nii korraldanud, et kogu grupp pidi õhtul laevaga Helsingisse ja sealt edasi Saksamaale tagasi sõitma. Olukord oli ju ootamatu ja ohtlik.

Hiljem, kui Liviko inimesed Kielis viibisid, korraldas Livikos praktikal olnud üliõpilane eesti külalistele Kieli läheduses asuvas mõisas piduliku õhtusöögi. Kuna isa töötas mõisas jäägrina, siis oli ta õhtusöögiks kitse lasknud – sellega tänati eesti inimesi hea vastuvõtu eest.

- ja healt saksa kolleegilt, professor dr Eckhard Freyeri aastapäevaõnnitus Bonnist (e-mail: 21.08.2021).⁸

27.08.2021

Tallinnas, Pirita-Kosel

Matti Raudjärv

⁷ Tiit Õim on Matti Raudjärve ülikoolikaaslane TPI päevilt, hea peretuttav ja pikaajaline sõber.

⁸[<https://www.visitestonia.com/de/uber-estland/estland-feiert-30-jahre-wiedererlangung-der-unabhangigkeit>]

Prof. dr Eckhard Freyer oli hulk aastaid Saksamaal Merseburgi ülikooli finantsprofessor, nüüd pensionil, elab Bonnis ja on suur koorilaulusõber. Tutvutud konverentsidel Krimmis. Eckhard on viibinud ka meie majanduspoliitika konverentsil Värskas ning avaldanud artikli meie varasemas kogumikus.